

Justitiedepartementet

En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44)

Er beteckning Ju2023/01830

Kriminalvården har inte något att erinra mot huvudförslaget att myndigheten föreslås bli verkställande myndighet för frihetsberövande påföljder för unga i åldrarna 15-17 år. Utifrån positiva erfarenheter av villkorlig frigivning vill myndigheten särskilt peka på betydelsen av en obligatorisk och strukturerad övergång mellan institution och fortsatt övervakning utanför anstalt. Kriminalvårdens bild är att villkorlig frigivning från fängelse följt av övervakning – med inslag av både stöd och kontroll – möjliggör en sådan övergång, och bidrar till att minska risk för återfall i brott. Härutöver lämnas följande synpunkter på enskilda avsnitt.

Det kan finnas behov av att i vissa fall särbehandla barn när fängelse verkställs (10.8)

Kriminalvården delar inte utredningens uppfattning att det finns behov av tillskapa en lagreglerad ventil med innebörd att fängelse i undantagsfall ska kunna verkställas vid ett särskilt ungdomshem. Myndigheten har en mycket väl utvecklad förmåga att anpassa verkställigheter efter individuella stöd- och omsorgsbehov för personer med funktionsnedsättning och särskilda behov. Om två myndigheter ges ansvar för att verkställa fängelse riskerar olika tillämpning av ingripande regler uppstå (jfr prop. 2005/06:123). Kontinuiteten i verkställighetsplaneringen för ventilens målgrupp riskerar att utmanas, särskilt då ventilen förutses bli sällan använd. En sömlös övergång mellan frihetsberövande och övervakning utanför anstalt framstår som särskilt angelägen för undantagets tänkta målgrupp. Vid övergång mellan verksamheterna skulle också administrativa ”glapp” kunna uppstå, vilket vore mycket olyckligt. Dessutom gynnar ett helhetsansvar ett enhetligt säkerhetsarbete för den tänkta målgruppen. Förslaget kan också medföra att en process i överinstans i fråga om alternativ placering förlänger tiden i häkte för den unge. Eftersom domstolens ställningstagande till huvudmannaskap för verkställighet föreslås ske vid domstillfället kan inte heller hänsyn tas till särskilda behov som upptäcks eller uppstår därefter. Mot denna bakgrund avstyrker Kriminalvården utredningens förslag i denna del.

Allmänna förutsättningar för barn som avtjänar fängelse (11.2.1)

Om förslaget om möjlighet till beslut om verkställighet av fängelse vid ett särskilt ungdomshem inte realiserar (se synpunkter ovan), skulle avstegen för ungas verkställighet i förhållande till fängeslagen med fördel istället kunna föras in direkt i denna lag (jfr betänkandet s 293). Att Kriminalvården, utifrån den unges behov, kan fortsätta tillämpa en särreglering i vissa fall efter 18-årsdagen är i sig en välkommen ordning. Då detta gör alla avsteg – inte bara om placering – fortsatt tillämpliga, skulle emellertid kunna övervägas att lägga regeln redan i de inledande bestämmelserna.

Kriminalvården förordar att begreppet *barn- och ungdomsavdelning* används för en avdelning på kriminalvårdsanstalt som anpassas särskilt för barn, i syfte att markera den huvudsakliga målgruppen samt dess särställning och behov.

Mer noggranna överväganden om vilka regler i skollagen som bör vara tillämpliga för den aktuella målgruppen skulle framöver behöva göras, och Kriminalvården deltar gärna i en fortsatt dialog om detta. Det behöver bland annat göras tydligt att distansundervisning är möjlig att genomföra. Här kan också noteras att motsvarande reglering som den föreslagna saknas när det gäller barn i häkte, vilket också skulle kunna ses över i lämpligt sammanhang.

Särskilt om regleringen i fängelselagen för unga (11.2.2)

Kriminalvården tillstyrker förslaget om lagreglering av roller och samverkan. Det är viktigt att kontaktpunkter och samverkansskyldighet består även under övervakningen. Här kan även lyftas behovet av att ge myndigheten en lagstadgad möjlighet att initiera upprättande av en samordnad individuell plan (SIP)¹.

Myndigheten delar utredningens uppfattning att det är angeläget att kunna arbeta för att skolgång fullgörs samt att den unge därutöver behöver motiveras att frivilligt delta i återfallsförebyggande insatser och ordnade fritidsaktiviteter. Kriminalvården vill emellertid lyfta fram att deltagande i någon form av strukturerad verksamhet (social färdighetsträning eller liknande) lämpligen skulle kunna göras obligatoriskt. Ett sådant obligatorium ska inte likställas med arbetsplikt, vilket givetvis inte ska vara aktuellt för målgruppen. Strukturerad verksamhet som en del av en normaldagordning skulle kunna ge tydlighet och struktur utan att inverka negativt på skola, insatser, fritid eller rätten till vila.

Kriminalvården, som ur ett barnrättsperspektiv förordar enkla och tydliga regler, har haft utrymme att under det nu pågående regeringsuppdraget² analysera förslaget om permissionsreglering. En barnanpassad tillämpning av fängelselagen bör kunna leda till att barnets behov av kontakt med nära anhöriga ses som ett särskilt skäl för permission innan en fjärdedel av strafftiden har passerat, vilket gör att fängelselagens regelverk om permission skulle kunna tillämpas också för den aktuella målgruppen. Det skulle även kunna övervägas om inte fängelselagens regler om gemensamhet och avskildhet, med en barnanpassad tillämpning, i sig säkerställer tillräcklig restriktivitet. Ett alternativ som också skulle kunna övervägas är en regel om att avskildhet för någon som är under 18 år inte får pågå längre än en viss tid, om det inte finns synnerliga skäl för det. Om den föreslagna lösningen behålls föreslår Kriminalvården att ordalydelsen anpassas till fängelselagens begrepp genom att ordet ”inlåsta” utgår.

---

¹ Se Narkotikautredningens slutbetänkande *Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus* (SOU 2023:62) s 709 ff. Se också delredovisning 1 av Polismyndighetens, Kriminalvårdens, Statens Institutionsstyrelses och Socialstyrelsens uppdrag att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare 2022-04-26, (KV 2021-14762, JU2021/03331).

² Se regeringsbeslut 2023-09-28 (Ju2023/02157).

Kriminalvården har förståelse för de överväganden som gjordes när uppföljande samtal efter ingripande åtgärder vid de särskilda ungdomshemmen lagreglerades (se prop. 2017/18:169). Kriminalvården skulle dock gärna se att myndigheten istället anförtros att anpassa bemötande utifrån ett barnrättsperspektiv med det enskilda barnets behov i fokus. Här kan en jämförelse göras med vad som gäller i häkte. En barnanpassad tillämpning av reglerna om kontroll- och tvångsåtgärder, en struktur och metod för att låta barn komma till tals samt uppföljning av tillämpningen är exempel på sätt att säkerställa barnrättsperspektivet. Att lagreglera erbjudande om samtal i varje situation kan flytta fokus till arbetskrävande dokumentation och uppföljning av om själva erbjudandet lämnats, istället för att utveckla struktur och metod för att fånga att kvalitativa samtal sker när det behövs.

Barn ska få stöd vid övergången mellan anstalt och frihet (11.2.4)

Kriminalvården är tveksam till att upphäva 3 § andra stycket lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Det kan finnas unga intagna med så höga risker att successiv utslussning inte kan åstadkommas, varför behovet av sådan reglering sannolikt finns kvar.

Övriga frågor (11.2.5)

Om förslaget om verkställighet vid ett särskilt ungdomshem bereds vidare, kan det finnas skäl som talar för att samtliga frågor om inledande av verkställighet hanteras av en och samma myndighet. Förslaget om att nöjdförklaring ska kunna upptas på ett särskilt ungdomshem, medan Kriminalvården står för verkställbarhetskontroll och straffrättsberäkning, är ägnat att medföra risk för felaktiga frihetsberövanden.

Informationsutbyte och sekretess (11.3)

Kriminalvården noterar att förslagen kan behöva anpassas till inriktningen från *Utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter* (SOU 2023:69). För mer ändamålsenliga regler vill Kriminalvården också uppmärksamma att begreppet ”verkställighetsplan” skiljer sig åt mellan olika verkställighetslagstiftningar.

Konsekvenser (13)

Kriminalvården arbetar just nu på regeringens uppdrag med att förbereda inrättandet av särskilda enheter för målgruppen, vilka med reservation för riksdagsbeslut, ska kunna tas i drift senast den 1 juli 2026. Oavsett detta tillstyrks utredningens förslag om i kraft den 1 juli 2028. Bedömningen görs att den föreslagna genomförandekommissionen, till följd av regeringsuppdraget, inte längre behövs. Kriminalvården avser att, i enlighet med det nämnda uppdraget, återkomma med utvecklade kostnadsberäkningar i kommande budgetunderlag.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Martin Holmgren efter föredragning av ställföreträdande rättschefen Martin Lorentzon. Avdelningsdirektörerna Susanne Wedin, avdelningen för anstalt, häkte och frivård, och Emma Ekstrand, avdelningen för verksamhetsinnehåll, har varit med vid den slutliga handläggningen av ärendet.

Martin Holmgren